

1. ΚΑΒΑΦΙΚΑ ΜΕΘΕΟΡΤΙΑ

Μέσο: ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ

Ημ. Έκδοσης: . . . 09/02/2014 Ημ. Αποδελτίωσης: . . . 09/02/2014

Σελίδα: 50

Innews ΑΕ - Αποδελτίωση Τύπου - <http://www.innews.gr>



Καβαφικά μεθεόρτια



Νάσος Βαγενιάς

Το πλέον ανησυχητικό γεγονός του μακαρία πλέον τη λήξει Ετους Καβάφη δεν ήταν τα ευτελή πυροτεχνήματα, που υποτίθεται ότι θα έφερναν τον ποιητή πιο κοντά στο μεγάλο κοινό, και που είναι φανερό ότι στην πραγματικότητα απέβλεπαν στη δημόσια προβολή των επινοητών τους. Ήταν η άκρα σιωπή απέναντι σε μια σημαντική καβαφολογική έκδοση – για την ακρίβεια, η σημασία αυτής της σιωπής. Αλήθεια, τι σημαίνει το γεγονός ότι επί έναν ολόκληρο χρόνο καβαφικών πανηγυρισμών δεν γράφτηκε (και δεν έχει γραφτεί ως τώρα) ούτε μία κριτική για ένα βιβλίο για τον Καβάφη, που μόλις είχε κυκλοφορήσει, ένα έργο υποδομής για τη μελέτη της καβαφικής ποίησης; Αναφέρομαι στο βιβλίο του Χρήστου Παπάζογλου *Μετρική και αφήγηση: Για μια συστηματική μετρική και ρυθμική ανάλυση των καβαφικών ποιημάτων* (MIET, 2012). Το γεγονός είναι ανησυχητικό, γιατί η σημασία της σιωπής που συνοδεύει την έκδοση αυτού του ογκώδους βιβλίου δεν αφορά μόνο τη μελέτη του καβαφικού έργου αλλά και τις σημαντικές κατευθύνσεις των νεοελληνικών λογοτεχνικών σπουδών.

Δεν γράφτηκε κριτική για το βιβλίο όχι μόνο γιατί το θέμα του δεν είναι φανταχτερό, αλλά και γιατί σπανίζουν σήμερα οι άνθρωποι που είναι σε θέση να γράψουν κριτική για ένα μετρικολογικό βιβλίο. Και αυτό γιατί η πλειονότητα των νεοελληνιστών μας διακατέχεται ακόμη από το σύνδρομο της θεωρητικολογίας, που έχει απομακρύνει την προσοχή από την ουσιαστική μελέτη της ποιητικής των συγκεκριμένων έργων. Μια αναζωπύρωση της μετρικολογικής μελέτης που είχε εμφανιστεί στη δεκαετία του 1990 έχει υποχωρήσει από τον φόβο της έλλειψης συντονισμού με τα (υποτιθέμενα) δυτικά κριτικά τεκταινόμενα – φόβος που έχει ως αποτέλεσμα ακόμη και υψηλόβαθμοι πανεπιστημιακοί να διδάσκουν λογοτεχνία χωρίς να γνωρίζουν επαρκώς τη γραμματική και το συντακτικό της (ορισμένοι μάλιστα να επαίρονται γι' αυτό).

Ο λόγος για τον οποίο η μετρική και, γενικότερα, η λογοτεχνική προσωδία διδάσκεται ελάχιστα σήμερα (όταν διδάσκεται) στο ελληνικό πανεπιστήμιο είναι κυρίως αυτός. Αλλά η γνώση της μετρικής είναι η γνώση του αλφαβήτου, και συγχρόνως του πυρήνα, της θεωρίας της λογοτεχνίας, και σε ένα σοβαρό πρόγραμμα σπουδών το μάθημα της μετρικής θα πρέπει να είναι υποχρεωτικό και εισαγωγικό – να διδάσκεται από το πρώτο κιόλας εξάμηνο στις φοιτήτριες και τους φοιτητές της φιλολογίας. Μπορεί κανείς να διδάξει σωστά την έννοια και τα κείμενα της λογοτεχνίας όταν δεν διδάσκει τα βασικά;

Είναι αλήθεια ότι η μελέτη της προσωδίας του Καβάφη είναι απαιτητική λόγω της εκφραστικής ιδιαιτερότητας των ποιημάτων του. Ο Καβάφης ήταν βαθύς γνώστης της νεοελληνικής στι-

χουργικής παράδοσης και η ενασχόλησή του με μετρικά ζητήματα, για ορισμένα από τα οποία είχε προσωπική άποψη που την εφάρμοζε στα ποιήματά του, ήταν επίμονη. Η στιχουργική του ιδιότητα είναι ίσως ένας από τους λόγους για τους οποίους, παρά τον τεράστιο όγκο της καβαφικής βιβλιογραφίας, η μελέτη της στιχουργίας του δεν έχει ελκύσει όσο θα έπρεπε το ενδιαφέρον των μελετητών. Είναι ίσως και ένας από τους λόγους που οι σημαντικότερες εργασίες για τον στίχο του Καβάφη έχουν γραφεί, κυρίως, από ξένους μελετητές (F.M. Pontani, M. Peri, P. Mackridge). Ο Χρήστος Παπάζογλου βρίσκεται πιο κοντά σε αυτούς, αφού δίδαξε σε όλη του τη ζωή σε γαλλικό πανεπιστήμιο και το βιβλίο του έχει τη μεθοδικότητα ανάλογων γαλλικών εργασιών (υπενθυμίζω το βιβλίο του *Παρατονισμένη μουσική* – 1988 – για τη μετρική του Καρυωτάκη).

Η επιφυλλίδα αυτή έχει σκοπό να επισημάνει μια βασική έλλειψη των νεοελληνικών φιλολογικών σπουδών, δεν φιλοδοξεί να αποτελέσει κριτική του βιβλίου του Παπάζογλου. Ωστόσο θα ήταν χρήσιμος ένας σύντομος σχολιασμός του για να φανεί η σημασία του. Το βιβλίο πραγματώνει το

“**Η στιχουργική ιδιότητα του Καβάφη είναι ίσως ένας από τους λόγους για τους οποίους η μελέτη της στιχουργίας του δεν έχει ελκύσει όσο θα έπρεπε το ενδιαφέρον των μελετητών**”

βασικό desideratum της καβαφικής φιλολογίας για μια συστηματική μορφολογία της ποίησης του Αλεξάνδρινου. Εξετάζει εξονυχιστικά στίχο προς στίχο τη μετρική κατασκευή και τη ρυθμική κίνηση των ποιημάτων του καβαφικού «κανόνος» σε συσχετισμό με τα εκάστοτε νοηματικά τους σημαίνοντα. Δίνει την απαιτούμενη προσοχή στην καβαφική χρήση της συνίζησης, στην οπτική μορφή του τυπωμένου στίχου στη σχέση της με την ακουστική του εικόνα, και παρέχει την πλέον εμπειριστατωμένη ελληνική περιγραφή της διαφοράς του μέτρου από τον ρυθμό. Αποκαλύπτει την ειρωνική διάσταση της στιχουργίας του Καβάφη, που είναι ανάλογη με την ειρωνική – όπως έχει χαρακτηριστεί – γλώσσα του.

«Ο καβαφικός στίχος», σημειώνει σωστά ο Παπάζογλου, «συγκεντρώνει όλα τα χαρακτηριστικά του ελευθερωμένου στίχου (δηλαδή του έμμετρου ποιήματος ανισοσύλλαβων στίχων), με ιαμβικό το βάδισμα και τον ρυθμό του». Ωστόσο η γενική διαπίστωση ότι στα 154 αναγνωρισμένα καβαφικά ποιήματα υπάρχουν μόνο ιαμβικοί στίχοι, είναι, πιστεύω, συζητήσιμη. Σε όχι λίγους στίχους του Καβάφη η ιαμβική κίνηση διαταράσσεται τόσο ώστε ο ρυθμός τους να δίνει μια καθαρή αίσθηση ελευθερού στίχου. Ο Καβάφης υπήρξε πρωτοπόρος και ως προς αυτό.

Ο κ. Νάσος Βαγενιάς είναι ομότιμος καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών.